

Till Minne av Gunnar Lind, 24 april 1933 – 14 april 2020.

Gunnar Lind hörde till en liten skara amatörornitologer som utförde fågelstudier på ett professionellt sätt. Han var verksam från 1940-talet och in på 2000-talet. Kungsörn Sverige hade bildats mindre än ett dygn innan Gunnar i samband med kungsörnsseminariet 2010 utsågs till en av de två första hedersmedlemmarna i föreningen. Efter en tids sjukdom har Gunnar nu lämnat oss. Han blev nästan 87 år.

Vi kommer att minnas Gunnar för allt han gjort för vår fågelfauna. För att hedra hans minne följer här en bearbetad version av en text om Gunnar Lind som var införd i Örn-72:s tidning Kungsörnen 2005.

Bland ornitologer i Dalarna är Gunnar Lind ett välkänt namn som nämns med respekt och beundran. Nästan vilken svensk fågelart som kommer på tal, så nog har Gunnar studerat och dokumenterat den under lång tid och med stor noggrannhet. Är det något ornitologiskt spörsmål som diskuteras sitter Gunnar ofta tyst länge och låter andra demonstrera sin okunskap. Så småningom brukar han ta till orda och med lugn och stillsam auktoritet förklara hur det egentligen förhåller sig. Han är inte bara mycket beläst utan sitter också inne med egna fantastiska undersökningsmaterial, men eftersom dessa tills största delen är opublicerade är jag osäker på hur pass känd han är utanför Dalarna. I ringmärkarkretsar och bland det mer initierade kungsörnfolket är han naturligtvis inte okänd, men jag betvivlar att man känner till hans enorma bredd. Eftersom det inte hör till Gunnars personlighet att framhålla sig själv måste någon annan göra det.

Efter viss övertalning får jag göra en intervju med Gunnar på hans släktgård i Yttermo, utanför Leksand. Han bjuder in till kontoret där diverse uppstoppade fågelarter tittar ned på oss från väggarna. Bakom Gunnars skrivbord breder en berguv ut sina vingar. Det är ett gammalt mästerverk av Kolthoff. På översta hyllan i bokskåpet står Brehms "Djurens liv", som de gjorde redan i Gunnars barndom. Eftersom Gunnar var enda barnet i byn av årgång 33 passade han på att lära sig läsa redan som 6-åring, samtidigt med de ett år äldre kamraterna. Här på kontoret satt han tillsammans med farfar och stavade i Brehms böcker, men av någon anledning blev det bara fågelbanden som blev slitna. Inte är han helt ointresserad av övrig fauna med det var fåglarna som blev huvudintresset redan från början.

För att kontrollera om uppgifterna i Brehm var korrekta vidtog snart egna studier. Det började med hjälp av en liten teaterkikare och fortsatte under krigsåren med en Zeiss 18x50 som han lånade av en morbror. Den fungerade utmärkt då, nu finner han det otroligt att han kunde hitta fåglarna i det enormt snäva synfältet. Utflykterna begränsades först av hur långt han nådde på cykel men så småningom utökas avstånden med hjälp av motorcykel. Det handlade mycket om att hitta bon och studera fåglarna i närheten av bona. Redan från början kom rovfåglar och ugglor att särskilt fånga intresset. Under 1950- och 60-talet ägnade han 3–4 timmar på mornarna åt fågelstudierna innan han började med sysslorna i lantbruket vid 8-tiden. Sedan brukade det bli några timmar med fåglarna på kvällen igen. Det gick inte att hålla på så hela tiden men i alla fall 3–4 dagar i veckan. Nu pratar Du väl om några veckor under häckningstid, skjuter jag in. Men inte. Det finns även stannfåglar, t.ex. korsnäbbar och spillkråkor, som går att studera året om, förklarar Gunnar. Nog blev det bra mycket över 1000 timmar om året för fågelstudier under de mest intensiva decennierna, säger han utan större åthävor.

Så småningom blev det också en del ringmärkning men det har aldrig varit någon huvudsyssla utan har gjorts lite vid sidan om, säger Gunnar. "Lite vid sidan om" betyder i det här sammanhanget över 1000 märkningar en del år. I förbigående nämns 106 ringmärkta slagugglor i år. Många träd har han klättrat i, men det har bara varit en incident genom åren. Det var bivårkningar som skulle märkas åtta meter upp i en gran. Paradoxalt nog visade det sig finnas ett stort getingbo alldeles under bivårkens bo och det blev lite fåktande som gjorde att han tappade taget och rutschade ner längs hela stammen.

Finns då inget intresse att se fågelarter som inte regelbundet uppträder i Sverige? Nej, det gör det inte. Gunnar hör inte till dem som förstår sig på drag. Däremot vill han se alla svenska fåglar och vill se hur "de har det hemma hos sig". Bofotografering började Gunnar med tidigt och ett tag på 50-talet fanns planer på en bok med fotografier av fågelbon. Den ornitologiska utvecklingen tog andra vägar och ganska snart upplevde han att en sådan publikation inte längre var gångbar. Det är en beklaglig utveckling tycker Gunnar och citerar PO Swanberg från ett av deras många samtal när "kryssandet" kom på tal: "Vi håller på att förlora en hel generation av fågelskådare". Med detta menar han att så många i dag intresserar sig mer för att åka långt och få en snabb skymt av en förflugen fågel i stället för att studera våra inhemska arter. Gunnar har ändå inte gett upp fotograferandet även om det nu "bara" handlar om att komplettera den egna privata samlingen. Ur kassaskåpet tar han fram och visar en av de fyra pärmarna med fotografier på över 200 svenska fågelarters bon. Av detta förstår man att jäkt och hets inte är användbart i den typ av ornitologi som Gunnar sysslar med. Snarare är det oändligt tålamod som behövs. Själv hävdar Gunnar att han inte sprungit ett enda steg efter avslutad skolgymnastik. Jag känner ingen som kan vederlägga det påståendet.

Några utlandsresor med fågelinnehåll har det ändå blivit. I Eilat har Gunnar varit fyra gånger, mest för rovfågelsträckets skull. Gambia har han också besökt. Visst var det roligt att se främmande, färggranna fåglar men roligare var ändå när han fick höra det välbekanta lätet från en småspov i en havsvik och dessutom fick in en kustpipare i kikaren samtidigt som en fiskgjuse drog över. Det var de bästa fågelupplevelserna på den resan.

Hur blev då kungsörnen en favoritfågel? Nej, den är ingen favorit! Duvhöken och jaktfalken är de stora favoriterna bland rovfåglar. Duvhökens elegans och smidighet vid jakt, ofta i tät skog, kan kungsörnen aldrig konkurrera med. Kungsörnen är för stor, klumpig och tråkig! Sitter ofta och kurar i timmar utan någon aktivitet alls. Duvhök och jaktfalk har den ideala storleken för en rovfågel, enligt Gunnar. Jaktfalkens massiva kropp och kraftfulla flykt överträffar vida allt som pilgrimsfalken kan uppvisa.

Okey, även om kungsörnen inte hör till de största favoriterna har Gunnar ändå ägnat en stor del av sitt liv åt den. Hur började han med kungsörn? Jo, till samlingen behövdes foto även av kungsörnsbo. Det fanns uppgifter från 1920-talet om två kungsörnsrevir i nordvästra Dalarna. Efter kontakt med jägmästare bekräftades att det fanns dokumentation om kungsörnsbo på två platser, men man vägrade berätta för Gunnar om de exakta lokalerna. Då var det bara att leta själv, och i april 1959 bar det norrut och tillsammans med kamrater från Leksand hittades flera boplatser i ett av de två reviren.

Sedan dröjde det några år tills kungsörnstudierna började på allvar, men från 1964 och många år framåt blev det 7–10 dagar på skidor varje april. Samer, skogsfolk, SNF och personer som tidigare skrivit om kungsörn tillfrågades om boplatser men detta gav mycket klen resultat. Det blev att söka på egen hand. Det fanns på den tiden ingen som helst kunskap om hur man kan inventera kungsörn så även inventeringsmetodiken fick man själv utarbeta. Det visade sig

att vid den tidpunkt när duvhöken är mest störningskänslig, i inledningen av häckningen, och man därför fick göra avbrott i duvhöksstudierna, hade kungsörnarna kommit en bra bit in i häckningen och var tämligen okänsliga för störningar. En bit in i april var alltså bästa inventeringstiden. Gunnar och hans kamrater tog sig på skidor genom norra Dalarna och Härjedalen och sökte igenom alla branta bergssluttningar. Här hittade man häckningarna, ibland i klippor men oftare i träd. Oftast fann man bona i övre tredjedelen på riktigt branta sluttningar och för det mesta inom sydsektorn av bergen. Vägnätet var då inte utbyggt som i dag och man låg ute 2–3 dagar i taget innan man kom tillbaka till bilen för ny transportsträcka. Det blev 6–7 mil på skidor och ca 15 timmars aktiv inventering per dag innan man på kvällen tände en stor brasa för att torka kläderna. Utrustningen var genomtänkt för att inte bli för tung. Redan från början användes lätta vallningsfria skidor. Tunga Tegnæsskidor har Gunnar inget till överst för. Tältet var minimalt och sovsäckarna var tunna och lätta för att spara vikt men kompletterades med bensindrivna handvärmare i fotändan. Det är ju ofta 20 grader kallt nattetid under denna årstid även om det dagtid är dagsmeja. Riktigt blött kan det också bli ibland. Efter ett år med blöta kängor varje dag blev gummistövlar obligatoriskt skodon. Det var man glada över det året man skidade över den milslånga Rogen med upp till 20 cm vatten på isen. Ett annat år var föret norr om Rogen också dåligt. Tre man turades om att spåra, man sjönk ned djupare än till knäna och tog sig fram med en hastighet av 700 meter i timmen.

Fram till 1975 genomfördes aprilturerna av Gunnar och en eller två kamrater från Leksand. 1974 besökte man Hävlingen, där Alf Nordin var länsstyrelseanställd stugvärd. Alf var också örmintresserad och ett samarbete inleddes. Från 1976 fanns Alf med i inventeringarna och då började en bekvämare tillvaro eftersom Alf hade tillgång till många stugor. Så småningom kunde man också börja använda skoter eftersom Alf som tillsyningsman även hade skotertillträde i reservaten. Till skoteråkandet är Gunnar dock inte odelat positiv. Visst kommer man snabbt fram men man varken hör eller ser något på vägen.

Från 1980 har man också ringmärkt kungsörn. Det blev Alf som fick huvudansvaret för detta eftersom han bor mer strategiskt till än Gunnar. Alf kom också att genomföra en del av de undersökningar som Gunnars skissat på men haft svårt att genomföra på grund av långa resor. Det har aldrig varit något huvudändamål för Gunnar att få svar på frågan var en fågel finns, det är bara början. Sedan börjar det viktigare arbetet, att besvara alla hur och varför. Undersökningarna har innefattat bland annat mått och vikt på ungar vid olika tidpunkter under botiden samt bytesanalys. När det gäller kungsörnsungarnas tillväxt har man kunnat visa att den är lika mellan könen fram till 10 dagars ålder då honorna plötsligt drar ifrån och blir större och tyngre. Varför syskonmisshandel och syskonmord inleds tidigt i vissa kullar, sent i andra och inte alls i vissa har man också försökt ta reda på orsaken till. Några entydiga svar har man inte kommit fram till, men det verkar som att det är större risk för syskonmord i de kullar där äldsta ungen är hane.

Inventeringarna under april har fortsatt, Gunnar har deltagit varje år fram till 2003. Så småningom kände man till så många bon i norra Dalarna och Härjedalen att i stort sett hela inventeringstiden gick åt till att kontrollera redan kända häckplatser. Det blev knappast någon tid över att leta nya. Gunnar påpekar att alla bon man hittat varit stora och gamla och att det i det område man inventerat inte finns något som tyder på att kungsörnen expanderat. Att man hittat så många revir och bon betyder inte att de är nya utan att tidigare kunskap om arten varit bristfällig.

I det sammanhanget kommer vi också in på frågan om kungsörnens framtid. Gunnar tror inte att kungsörnen kommer att expandera på något dramatiskt sätt utanför dagens utbredningsområde. Bytestillgången kommer att vara den begränsande faktorn. Möjligen kan fortsatt expansion av grågås bidra till näringsunderlaget men kanadagåsen, som nu är tämligen vanlig i många örnrevir, har man aldrig funnit som bytesrest vid örnbon. Gunnar jämför med duvhöken som i Leksandsområdet minskat mycket påtagligt sedan 50-talet. Det är i första hand inte nedhuggna eller framhuggna boträd som är problemet utan den kraftiga minskningen av trastar och skogshöns. Många duvhöksbon står tomma i intakt skog och höken har dragit sig mot tätorterna för att jaga kråkfågel och mås. Till det som kan begränsa kungsörnens expansion är också risken för förföljelse. Därför är sekretessfrågorna viktiga. Enligt Gunnars erfarenhet är det bättre ju färre som känner till känsliga fågelarters häckningar. Att berätta om örnbon för skogsbrukets eller länsstyrelsers folk är inget som Gunnar förespråkar. Att ett eller annat boträd kan försvinna av misstag p.g.a. detta tycker han inte är något större problem. Tillgången på boträd är inte någon begränsande faktor och paret finns ju kvar och kan använda ett annat bo nästa år. Det är större risker med att revir och boträd är kända av för många människor. Informationen kan komma på avvägar och leda till mångårig störning eller förföljelse.

Den som inte själv träffat Gunnar utan bara känner till honom genom denna artikel kanske tror att en så välstrukturerad, noggrann och uthållig person som Gunnar Lind är i avsaknad av humor. Låt mig som avslutning grundligt vederlägga det antagandet. I nästan alla hans yttranden finns en humoristisk underton, ofta självvironisk, ibland retsam. Att höra Gunnar och hans vapendragare i kungsörnsmarkerna, Alf Nordin, munhuggas är synnerligen roande. Sarkasmerna är utstuderade och den som inte känner till deras djupa vänskap kan bli mörkrädd.

Och när Gunnar ägnat så mycket tid och energi till en ”tråkig” fågelart så manar det till efterföljd för alla oss som tycker att kungsörnen är en fantastisk art. Låt oss fortsätta i Gunnars anda med inventeringar och studier med örnarnas bästa som övergripande mål. Och framföra faktabaserad kunskap på ett klokt och sakligt men ändå engagerat sätt. Om några av oss ägnar kungsörnen hälften av den tid Gunnar har gjort så går vi en ljus framtid till mötes både vad gäller inventering, ringmärkning och vinterutfordring.